

Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο

Τόμ. 6, Αρ. 1 (2013)

Τεύχος 6-7

παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο
διεθνής περιοδική έκδοση παιδαγωγικών προβληματισμών

Τεύχος, 6-7 2013

Σεξουαλικότητα ατόμων με αναπηρία

Δασκαλάκη Σωτηρία

doi: [10.12681/revmata.31126](https://doi.org/10.12681/revmata.31126)

Copyright © 2022, Δασκαλάκη Σωτηρία

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4/#).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σωτηρία Δ. (2022). Σεξουαλικότητα ατόμων με αναπηρία. *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο*, 6(1), 27-32.
<https://doi.org/10.12681/revmata.31126>

Σεξουαλικότητα ατόμων με αναπηρία

Δασκαλάκη Σωτηρία*
georginadask@hotmail.gr

Περίληψη

Οι άνθρωποι που έχουν διάφορες μορφές αναπηρίας διατηρούν τις σεξουαλικές τους ταυτότητες και εκφράζουν τη σεξουαλικότητά τους, συχνά, με ένα τρόπο διαφορετικό από των αρτιμελών. Ιστορικά, οι ανάπηροι έχουν θεωρηθεί από ακαδημαϊκούς και την κοινωνία σε γενικές γραμμές ως μη-σεξουαλικοί, γεγονός που οφείλεται στις εμφανείς φυσικές διαφορές και στις πιθανές διαφορές λειτουργικότητας. Αυτά τα πιστεύω έχουν καλλιεργηθεί από τους κοινωνικούς ορισμούς για το σεξουαλικά επιθυμητό και γοητευτικό, που δεν περιλαμβάνουν τους ανθρώπους με αναπηρίες. Ανάλογα με τη φυσική αναπηρία, επηρεάζεται και η σεξουαλική λειτουργία σε ποικίλους βαθμούς. Οι άνθρωποι με αναπηρίες συνήθως ερευνούν τις σεξουαλικές τους ικανότητες και επιθυμίες μέσα από δοκιμές και μαθαίνοντας από τα λάθη τους με τους εαυτούς τους ή με το σύντροφό τους. Επειδή δεν υπάρχει κοινωνική υποστήριξη, φαίνεται σαν η κοινωνία των ανθρώπων με αναπηρίες να παράγει σεξουαλική αυτοεκτίμηση και να αναπτύσσει μια σεξουαλική ταυτότητα μέσα από την εμπειρία και την υποστήριξη των υπόλοιπων στην κοινότητα. Γενικά, υπάρχει η ελπίδα ότι μέσα από την αυξανόμενη ευαισθητοποίηση γύρω από την αναπηρία, οι άνθρωποι με αναπηρίες θα βρουν στο μέλλον μια πιο ανοιχτή κοινωνική αντίληψη αναφορικά με τη σεξουαλικότητα.

Λέξεις-κλειδιά: άτομα με αναπηρία, σεξουαλικότητα, κοινωνική ταυτότητα

Εισαγωγή

Ένας άνθρωπος με αναπηρία που έχει σεξουαλική δραστηριότητα αποτελεί μια εικόνα όχι και τόσο αποδεκτή από την επικρατούσα τάση της κοινωνίας. Κι όμως, αν κάποιος γεννηθεί με σωματική αναπηρία ή την αποκτήσει κατά τη διάρκεια της ζωής του/της, η σεξουαλικότητα είναι ένα από τα πιο σοβαρά θέματα που τον/την απασχολούν για την ύπαρξή του.

Πώς είναι να θέλεις να αισθάνεσαι το ίδιο σεξουαλικά ελκυστικός, χωρίς καμία διαφορά μεταξύ αρτιμελών και αναπήρων; Γιατί πρέπει αυτό το θέμα να είναι περισσότερο σοβαρό για τους ανθρώπους με αναπηρίες, παρά για τους αρτιμελείς; Οι απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα είναι πραγματικά απλές: αν και η σεξουαλική έλξη και έκφραση δεν είναι, ίσως, παράγοντες μεγαλύτερης σπουδαιότητας για τους ανθρώπους με αναπηρίες συγκριτικά με τους αρτιμελείς, όμως, συνολικά, αποτελούν μια διαφορετική εμπειρία. Οι άνθρωποι με αναπηρίες δεν είναι απλά μια διαφορετική εκδοχή των αρτιμελών. Αντίθετα, ανήκουν σε μια κοινωνία ατόμων με μοναδική κουλτούρα που συμπληρώνεται με κοινωνικές προσδοκίες διαφορετικές από εκείνες των αρτιμελών. Αυτές οι διαφορές γίνονται περισσότερο αντιληπτές στα κοινωνικά πρότυπα και τη συμπεριφορά, και περιλαμβάνουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις που αφορούν στη σεξουαλικότητα αυτής της ομάδας.

* Πτυχιούχος με υποτροφία στο Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών με ειδικότητα «Άσκηση-Ευρωστία-Υγεία» και Κολύμβηση.

1. Ο παράγοντας αναπηρία: τι κάνουν αυτοί και πώς το κάνουν;

Σχετικά με τη σεξουαλικότητα, οι άνθρωποι με διαφορετικούς τύπους σεξουαλικότητας, ίσως, αντιμετωπίσουν δυσκολίες με τη σεξουαλική δραστηριότητα, περισσότερο από άλλους. Δύο ζητήματα προκύπτουν από αυτή τη συζήτηση: η φύση και οι φυσικές ικανότητες. Η φύση της αναπηρίας αναφέρεται στη μορφή της αναπηρίας που έχει ένας άνθρωπος και περιλαμβάνει κινητικές, οπτικές και ακουστικές αδυναμίες. Ακόμη πιο περίπλοκα, οι άνθρωποι κάτω από αυτές τις περιστάσεις ποικίλλουν και μέσα στην κατηγορία τους ως προς την προσωπική τους ταυτότητα και τη φυσική τους λειτουργία. Το δεύτερο μέρος του παράγοντα της αναπηρίας είναι οι φυσικές ικανότητες κάποιου να ασχοληθεί με συγκεκριμένες σεξουαλικές συμπεριφορές. Ανάλογα με τη φύση της αναπηρίας, υπάρχει μια μεγάλη γκάμα προσωπικής ικανότητας στην οποία μπορεί κανείς να κινηθεί πραγματικά και σωματικά. Για παράδειγμα, συχνά θεωρείται ως δεδομένο ότι όλοι οι άνθρωποι που χρησιμοποιούν αναπηρικά αμαξίδια είναι παράλυτοι. Αν κι αυτό μπορεί να είναι αλήθεια για μερικούς, υπάρχει και ένα μεγάλο ποσοστό χρηστών αναπηρικών αμαξιδίων, οι οποίοι δεν είναι παράλυτοι.

Είναι αναγκαία η συζήτηση για τους παράγοντες που επηρεάζουν συγκεκριμένες αναπηρίες, για να γίνει πλήρως κατανοητή η έκταση των ζητημάτων που μπορεί να προκύψουν σχετικά με τη σεξουαλικότητα. Άνθρωποι με βλάβες όρασης και ακοής, ίσως, αντιμετωπίσουν προβλήματα στην επικοινωνία με τους άλλους, ένας παράγοντας που επηρεάζει την αρχική συνάντηση δύο ανθρώπων, όπως και την ανταλλαγή πληροφοριών γύρω από τις σεξουαλικές ανάγκες και επιθυμίες. Συχνά θεωρούμε δεδομένο, ότι η οπτική επαφή είναι συνήθως το πρώτο βήμα, για να επικοινωνήσεις με έναν πιθανό σεξουαλικό σύντροφο. Οι τυφλοί κι εκείνοι με μειωμένη όραση δεν έχουν στη διάθεσή τους αυτή τη δυνατότητα. Πώς τότε γίνεται η πρώτη συνάντηση για αυτούς τους ανθρώπους; Χρησιμοποιούνται άλλοι τρόποι επικοινωνίας, όπως ο προφορικός λόγος και το άγγιγμα χεριών και ώμων του άλλου προσώπου. Το να ακολουθήσει σεξουαλική δραστηριότητα, ίσως, να είναι δύσκολο, εκτός αν έχει δημιουργηθεί με την προφορική επικοινωνία μια άνετη ατμόσφαιρα.

Παρομοίως, οι άνθρωποι που είναι κωφοί ή έχουν μειωμένη ακοή, ίσως δυσκολεύονται στην αρχική επικοινωνία. Μία μεγάλη πλειοψηφία αυτών των ανθρώπων χρησιμοποιεί τη νοηματική γλώσσα ή δικά της μοναδικά μέσα επικοινωνίας. Μερικοί άνθρωποι με μειωμένη ακοή είναι πολύ ικανοί στη χειλανάγνωση. Ωστόσο, αυτό σημαίνει ότι πρέπει να βλέπουν το πρόσωπο του συνομιλητή τους σε όλη τη διάρκεια της συζήτησης. Πόσο επηρεάζουν τη σεξουαλική ζωή αυτών των ανθρώπων αυτοί οι τρόποι επικοινωνίας; Πρώτα από όλα, η νοηματική δεν είναι γλώσσα γνωστή στην πλειονότητα των ακουόντων. Συνήθως, αν ένας ακούων έχει ένα φίλο, συγγενή, ή εραστή με μειωμένη ακοή, τότε αυτός/ή μπορεί να ξέρει τη νοηματική γλώσσα. Έτσι, τι πιθανότητες υπάρχουν να συναντήσεις έναν από αυτούς τους ανθρώπους σε μια κοινωνική εκδήλωση; Φυσικά, δεν υπάρχει μια σταθερή απάντηση. Εξαιτίας των εμποδίων στην επικοινωνία, οι αρχικές συναντήσεις με ακούοντες μπορεί να είναι δύσκολες ή, ίσως, και αδύνατες. Το να βγεις ραντεβού ή να έχεις σεξουαλική δραστηριότητα με άλλους που ίσως έχουν μειωμένη ακοή ή κωφότητα μπορεί, κάποιες φορές, να φαίνεται πιο ελκυστικό στηριζόμενο στην ικανότητα του να έχεις μια προσωπική συζήτηση.

Παρόλα αυτά, αν ένας κωφός άνθρωπος επιλέξει να βγει ραντεβού με έναν ακούοντα που δεν χρησιμοποιεί τη νοηματική γλώσσα, τότε θα ήταν καλό να είναι παρών ένας διερμηνέας της νοηματικής. Φαντάσου να προσπαθείς να έχεις μια παθιασμένη σεξουαλική συζήτηση δια μέσου τρίτου! Τότε, οι ιδιαίτερες στιγμές που μπορεί να υπάρξουν θυσιάζονται μπροστά σε αυτή τη διαδικασία και σαν αποτέλεσμα η σεξουαλική επικοινωνία θα εμποδιστεί. Τίποτα από αυτά βέβαια δεν αποκλείει τη δυνατότητα σε μια πιθανή σεξουαλική σχέση κι οι δύο σύντροφοι να μάθουν να χρησιμοποιούν τη νοηματική γλώσσα, γεγονός που συμβαίνει συχνά.

Οι άνθρωποι με κινητικά προβλήματα έχουν, επίσης, μια ποικιλία στην ομάδα τους. Μερικοί χρησιμοποιούν βακτηρίες ή περπατούρες για να κινηθούν, εξαιτίας προβλημάτων των μυών και των συνδέσμων ή των οστών, ενώ άλλοι χρησιμοποιούν προσθετικά, εξαιτίας

ακρωτηριασμένων μελών ή επειδή γεννήθηκαν χωρίς χέρι ή πόδι. Οι άνθρωποι που κινούνται με αναπηρικό αμαξίδιο μπορεί να έχουν παράλυση, λόγω κάκωσης νωτιαίου μυελού ή ακρωτηριασμένα μέλη.

Σε γενικές γραμμές, εκείνοι που χρησιμοποιούν αναπηρικό αμαξίδιο είναι πιο ευκίνητοι. Όσοι δεν έχουν απώλεια αισθητικότητας αντιμετωπίζουν, κυρίως, το ζήτημα της άνετης στάσης του σώματος, ώστε να μετέχουν στη σεξουαλική δραστηριότητα. Ανάλογα με τη βαρύτητα της αναπηρίας του συντρόφου του αναπήρου, οι σωματικοί περιορισμοί μπορούν να μην μπορούν να είναι πρόβλημα. Έτσι, όταν κάποιος χωρίς κινητικό πρόβλημα έχει σεξουαλική σχέση με κάποιον που έχει κινητικό πρόβλημα, τότε αυτός/αυτή μπορεί να μετακινηθεί ο ίδιος ή να μετακινήσει το σώμα του συντρόφου του, ώστε να βρεθεί μια αμοιβαία άνετη θέση για ποικίλες δραστηριότητες. Ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για φίλημα, άγγιγμα, στοματικό έρωτα, συνουσία πέους-κόλπου ή πρωκτική επαφή, οι σύντροφοι μπορούν να διαπραγματευτούν τις πιο άνετες στάσεις που έχουν στη διάθεσή τους. Για ανθρώπους με πλήρη ή ολική παράλυση, μια ελαφρά διαφορετική διαδικασία μπορεί να υπάρξει κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής δραστηριότητας. Συνήθως, τέτοιες περιπτώσεις έχουμε μετά από εγκεφαλικό επεισόδιο ή κάκωση νωτιαίου μυελού.

Τότε, υπάρχει μια μεγάλη διαφοροποίηση στους τρόπους με τους οποίους αυτοί οι άνθρωποι εκφράζονται σεξουαλικά. Συχνά, πρέπει να μάθουν πώς να είναι σεξουαλικοί με το να ξαναεξοικειωθούν με το σώμα τους. Αυτό επιτυγχάνεται με το να αγγίζονται μόνοι τους, ώστε να ανακαλύψουν το τι τους κάνει να νιώθουν όμορφα. Μερικοί άνθρωποι με κάκωση του νωτιαίου μυελού, ανάλογα με το σημείο της κάκωσης, μπορεί να χάσουν τη δυνατότητα να βιώσουν ένα φυσιολογικό οργασμό. Αυτό γεννά μια σειρά ζητημάτων που οφείλονται στο γεγονός ότι η κοινωνία, ιστορικά, έχει θεωρήσει ότι το σεξ εστιάζεται στα γεννητικά όργανα και την εκσπερμάτιση.

Οι άνθρωποι με κάκωση του νωτιαίου μυελού, συχνά, μιλούν για το πόσο δύσκολο είναι να χάνεις την ικανότητα του να έχεις τη σεξουαλική ανακούφιση του φυσιολογικού οργασμού. Λένε, ότι μόλις έγιναν πιο οικείοι με τα σώματά τους, άρχισαν να παρατηρούν αύξηση της διέγερσης, όταν άλλες περιοχές του σώματός τους ερεθίζονται. Ανεξάρτητα από το αν αυτό είναι ο λαιμός, τα αυτιά, τα χέρια, οι θηλές ή οποιαδήποτε περιοχή που μπορείς να ερεθίσεις χαϊδεύοντας, οι άνθρωποι με ποικίλους τύπους παράλυσης αναφέρουν ότι αισθάνονται σεξουαλικά ερεθισμένοι, ακόμη και αν δεν φθάνουν σε «φυσιολογικό» οργασμό.

Μερικοί άνθρωποι με παράλυση λένε ακόμα ότι τα σεξουαλικά τους συναισθήματα έχουν μεταφερθεί «μέσα στο κεφάλι τους» και ότι πετυχαίνουν «εγκεφαλικούς οργασμούς» στη θέση των φυσιολογικών οργασμών. Ίσως η επικοινωνία να έχει φανεί περισσότερο δύσκολη για όσους έχουν προβλήματα όρασης και ακοής κι όμως, οι άνθρωποι με κινητικές αναπηρίες αντιμετωπίζουν κι εκείνοι τέτοια ζητήματα.

Η ικανότητα του να διαπραγματευτείς σεξουαλικές επιθυμίες και άνετες στάσεις, μπορεί να είναι αρκετά δύσκολη. Αν και είναι καλύτερα να συζητάς τα θέματα που σχετίζονται με την αναπηρία και το σεξ προτού μετάσχεις σε μια δραστηριότητα, οι περιστάσεις της ζωής δεν σου επιτρέπουν να γίνεται πάντα έτσι. Γι' αυτό, πολλές φορές οι άνθρωποι με αναπηρίες εξασκούνται εκ των προτέρων για το τι θα πουν σε μια δοθείσα περίπτωση. Αυτό τους προκαλεί λιγότερο άγχος για να εμπλακούν σε σεξουαλική δραστηριότητα, όταν έρθει η στιγμή.

Οι σύντροφοι ανθρώπων με αναπηρίες, μερικές φορές, αισθάνονται ότι είναι προσβλητικό το να κάνουν ερωτήσεις για ενδεχόμενη σεξουαλική πράξη. Παρόλα αυτά, αν έχει αναπτυχθεί ένα επίπεδο εμπιστοσύνης και επικοινωνίας, οι ερωτήσεις αυτής της φύσης είναι καλοδεχούμενες από τους ανθρώπους με αναπηρίες, γιατί δημιουργούν ένα πεδίο για να συζητηθούν αυτά τα θέματα.

2. Ο αρχιτεκτονικός παράγοντας: ποια φυσικά εμπόδια πρέπει να αντιμετωπιστούν

Οι άνθρωποι με αναπηρίες έρχονται, καθημερινά, αντιμέτωποι με αρχιτεκτονικά εμπόδια που τους απαγορεύουν την πρόσβαση σε διάφορα μέρη. Για να φύγουν οι άνθρωποι με αναπηρίες από το σπίτι τους και να βγουν στον «πραγματικό κόσμο», χρειάζεται πολύς

σχεδιασμός και προγραμματισμός. Πραγματικά, ένα βασικό εμπόδιο που αντιμετωπίζουν είναι η δυνατότητα του να κινηθούν στον κοινωνικό κόσμο, για να συναντήσουν ενδεχόμενους φίλους ή σεξουαλικούς συντρόφους. Τα εμπόδια αφορούν στη μεταφορά, στην επικοινωνία και στο οικονομικό θέμα. Εξαιτίας αυτών των παραγόντων, έχουν μάλλον περιορισμένη εμπειρία στο συντροφικό και σεξουαλικό τομέα της ζωής, γεγονός που αυξάνει την ανησυχία τους σε αυτές τις συγκεκριμένες καταστάσεις.

Για παράδειγμα, ας δούμε τις πιθανές δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο Μπομπ, ένας τυφλός άνθρωπος, που έχει ραντεβού για δείπνο σε ένα εστιατόριο. Πρώτα από όλα, θα πρέπει να κανονίσει το θέμα της μεταφοράς του, ειδικά αν το πρόσωπο που θα συναντήσει είναι κι εκείνο τυφλό ή έχει μειωμένη όραση και δεν μπορεί να οδηγήσει. Αυτό περιλαμβάνει και το ότι θα πρέπει να ξέρει πόσο κοστίζει το ταξί ή το λεωφορείο. Θα πρέπει να έχει κάνει από πριν τη διαδρομή του λεωφορείου και να έχει υπολογίσει το πόσο χρόνο θα του πάρει. Επιπλέον, θα πρέπει να γνωρίζει τη διαδρομή για την είσοδο του εστιατορίου, έτσι ώστε να σχεδιάσει το πώς θα πάει εκεί, αφού φθάσει στο συγκεκριμένο μέρος. Πριν κανονίσει σε οποιοδήποτε συγκεκριμένο εστιατόριο, θα πρέπει να ξέρει αν υπάρχει το μενού σε σύστημα Μπράιγ (ανάγλυφο σύστημα για τυφλούς). Αν όχι, τότε θα πρέπει να εξαρτάται από κάποιον άλλο που θα του διαβάσει το πλήρες μενού, γεγονός όχι και τόσο ευχάριστο. Σαφώς, αυτή δεν θα είναι μια αυθόρμητη βραδιά, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν θα εξελιχθεί σε ένα θεαματικά ρομαντικό και σεξουαλικά προκλητικό ραντεβού. Απλά διαφέρει από τα συνηθισμένα.

3. Η κοινωνική ταυτότητα: πώς δημιουργείται η ταυτότητα

Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η κοινωνία ορίζει προδιαγραφές για την ελκυστικότητα, δεν είναι άξιο απορίας ότι οι άνθρωποι με αναπηρίες συχνά μπερδεύονται για το που και αν ταιριάζουν στην κατηγορία των σεξουαλικά ελκυστικών. Οι άνθρωποι βομβαρδίζονται με μηνύματα από τα ΜΜΕ σε σχέση με το ιδανικό του ανδρισμού και της θηλυκότητας. Σπάνια, έως καθόλου, αυτές οι εικόνες περιλαμβάνουν ανθρώπους με αναπηρίες. Έτσι, εκείνοι ίσως δυσκολευτούν στο να δημιουργήσουν όχι μόνο τη ταυτότητα του φύλου τους, αλλά και τη σεξουαλική αίσθηση για τον εαυτό τους. Για παράδειγμα, οι γυναίκες που κινούνται με αναπηρικό αμαξίδιο, ίσως, αισθάνονται ότι δεν είναι σέξι, γιατί δεν περπατούν λικνίζοντας τους γοφούς τους. Επειδή χρησιμοποιούν αμαξίδιο για να μετακινηθούν, αντί για τα δυο τους πόδια, δεν μπορούν να ενταχθούν σε αυτά τα στάνταρ.

Παρόμοια, κάποια ρούχα είναι πιο «φιλικά για τους ανθρώπους με αναπηρίες» από ότι κάποια άλλα. Έτσι, όσοι έχουν περιορισμένη κινητικότητα, προτιμούν τα φαρδιά ρούχα από ότι τα στενά τζηνς και τα ψηλοτάκουνα παπούτσια. Κατά συνέπεια, οι άνθρωποι με αναπηρίες αποπνέουν τη δική τους σεξουαλικότητα ανακαλύπτοντας μέρη του εαυτού τους που αυτοί και οι σύντροφοί τους ορίζουν ως θηλυκότητα/αρρενωπότητα και σέξι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Berman H, Harris D, Enright R, Gilpin M, Cathers T, Bukovy G. (1999). Sexuality and the adolescent with a physical disability: understandings and misunderstandings. *Issues in Comprehensive Paediatric Nursing* 22, (183-96).
- Cheng MM, Udry JR. (2002). Sexual behaviors of physically disabled adolescents in the United States. *Journal of Adolescent Health* 31, (48-58).
- Eagle S. (1999). Facilitated Sex and the Concept of Sexual Need, disabled students and their personal assistants. *Disability & Society* 14, (309-323).
- Greydanus DE, Rimsza ME, Newhouse PA. (2002). Adolescent sexuality and disability. *Adolesc Med* 13, (223-47).
- Neufeld JA, Klingbeil F, Bryen DN, Silverman B, Thomas A. (2002). Adolescent sexuality and disability. *Phys Med Rehabil Clin N Am* 13, (857-73).

- Stevens SE, Steele CA, Jutai JW, Kalnins IV, Bortolucci JA, Biggar WD. (1996). Adolescents with physical disabilities: some psychosocial aspects of health. *Journal of Adolescent Health* 19, (157-64).
- Suris JC, Resnick MD, Cassuto N, Blum RW. (1996). Sexual behavior of adolescents with chronic disease and disability. *Journal of Adolescent Health* 19, (124-31).
- Worley G, Houlihan CM, Herman-Giddens ME, O'Donnell ME, Conaway M, Stallings VA, et al. (2002). Secondary sexual characteristics in children with cerebral palsy and moderate to severe motor impairment: a cross-sectional survey. *Pediatrics* 110, (897-902).